ПАМЕТНИКЪТ НА ХАДЖИ ДИМИТЪР

Паметникът на Хаджи Димитър се намира в Алеята на Възраждането откъм южната й страна с гръб към морето. Изграден е през 1939 г. по инициатива и със средствата на сливенските преселници във Варна, или Сливенската колония, образувана през годините след Първата световна война. По подобие на останалите преселени общности във Варна, и сливенската си имала своя организация, наречена Сливенска културна дружба "Хаджи Димитър", макар за разлика от останалите Сливенската дружба да водела доста по-умерен организационен живот, провеждайки главно землячески сбирки от два типа. Единият бил на сливенските зетьове и роднини, на сливенските занаятчии и търговци и изобщо на сливенските преселници. Тези срещи, след шумни обяви по вестниците, нерядко съвместно и с Малкотърновската дружба "Странджански край", ставали обикновено в популярната кръчма "Ешмедеме" и представлявали обикновени запивки в дух на оживление и носталгия, а другият тип срещи ставали в салона на Дружество "Майка". На тях се решавали по-значими проблеми, свързани най-вече с културно-просветните прояви на сливенските колонисти. От тези месечни събирания произлязла и традицията на Хаджидимитровските срещи във Варна, провеждани всяка година през септември в салона на същото дружество.

Още през 1934 г. скулпторът Васил Вичев моделирал Х. Димитър и фотография на бюста с обозначената на нея дата се пази в Държавен архив– Варна. Творбата представлява бюст, отрязан високо при раменния пояс, с широко разкопчана яка на връхната дреха и с гладко изработен калпак. За модел послужила фотографията на Хаджи Димитър, правена в Плоещ през 1866 г. и използвана и за паметника в Сливен.

През 1934 г. в Сливен започнало изграждането на паметник, посветен на борбата на сливенци срещу османското робство, и това предизвикало няколко събирания на сливенската общност във Варна, отразени във всички варненски вестници. На едно от тях, проведено на 8 ноември 1934 г. в присъствието на помощник-кмета на Сливен г-н Михов, били обсъдени новините, свързани с паметника. Г-н Михов обрисувал пред своите варненски земляци неговата красота, планираното откриване и съобщил за специалния конкурс "между българските композитори за написването на кантата за хор върху стихотворението "Хаджи Димитър" от Хр. Ботев". За написването на кантатата Министерството на просвещението определило жури, състоящо се от маестро Добри Христов, д-р Брашевянов и композитора Димитър Ненов. Всичко това радвало варненските сливналии и съвсем естествено породило идеята за паметник на Х. Димитър и във Варна. Идеята била отразена във варненските вестници, при това по някакви причини бюстът бил поръчан и изработен веднага.

Направата на бюстовия портрет на Хаджи Димитър в глина сочи косвено, че изискванията били уточнени със скулптора още през 1934 г., не е изключено да е имало и договор за цената. Този бюст обаче не бил отлят поради липса на средства, което принудило ръководството на Сливенската колония да предприеме серия от срещи, предхождани от следните обяви във вестниците от февруари 1936 г.,: "Сливенската колония устройва своята традиционна Хаджи Димитровска среща-вечеринка в събота 15 того 9 часа вечерта в салона на дружество "Майка". Приходът от вечеринката ще бъде за фонда въздигание паметник на Хаджи Димитър в Морската градина. Канят се всички сливенци, сливенки, зетьове със свои гости. Настоящото заменя пропустнати покани". Средствата от вечеринките, провеждани през следващите две години, далеч не били достатъчни, поради което Варненският общински съвет приел да заплати постамента на паметника. Плодотворни били и разговорите със скулптора, който, щом се прибрал в София, започнал отначало частична, а след това и основна промяна на бюста.

Васил Вичев е роден на 14 октомври 1899 г. в Сливен, от 1922 до 1925 г. учил скулптура при Жеко Спиридонов в Софийската художествена академия, след което се отдал изцяло на своето изкуство. През дългия си творчески живот успял да завоюва популярността на един от най-добрите творци в областта на монументалната скулптура. Почти не пропускал участия в изложби, особено популярни станали неговите бюстови портрети на Антон Страшимиров, изработен през 1933 г., на Христо Ботев за бургаската морска градина (1934 г.), на Добри Чинтулов (1934 г.), на Любен Каравелов (1936 г.), на Г. С. Раковски (1936 г.). След 1944 г. Васил Вичев продължил да участва редовно в Общите художествени изложби и да прави паметници в различни градове на България. След 1940 г. живял и творил в София, където починал през 1977 г.

ПАМЕТНИКЪТ

Заради стиловото единство с бюстовете в алеята скулпторът моделирал Хаджи Димитър до кръста. Освен това увеличил извивката на главата към дясното рамо, униформата с характерните за четническата дреха ширити закопчал догоре, а гладката повърхност на калпака променил на фактурна, поставяйки в горната му половина лъвчето на четата. На 31 октомври 1938 г. кметът на града Янко Мустаков открил редовната сесия на Варненския общински съвет и предложил за одобрение бюджета за 1939 г. В своя доклад между две важни суми: едната, предвидена за строеж на новата кланица, а другата – за издръжка на общинската концесионна аптека, той поставил и сумата от 60 000 лв. за направа на постамент за паметника на Хаджи Димитър. Съветниците гласували и приели сумата единодушно. В началото на юли 1939 г. бюстът на Х. Димитър и постаментът били транпортирани заедно до Варна и монтирани на южната страна на Алеята на Възраждането. Във варненската периодика е посочен 2 август 1939 г., когато паметникът на Хаджи Димитър бил открит и осветен, без да се споменава това да е станало особено тържествено.

Бюстът на Хаджи Димитър е моделиран с подчертано отношение към по-изчистения ренесансов реализъм. Извитата по военному на дясно глава и плътното закопчаване създават чувство за смело поставени цели и решимост за тяхното постигане. Пиедесталът е изработен от монолитен полиран гранит и височината му заедно с бюста е 2,75 м. Подобно на паметниците на Левски и Ботев, и тук по една табла на всяка страна обогатява неговия силует.

На лицевата му страна с главни печатни букви е гравирано името Х. Димитър и годините 1840–1868. Под тях е изписана безсмъртната Ботева фраза "Той не умира", посветена от Ботев именно на Хаджи Димитър. На гърба на пиедестала с бронзови букви е написано: "От Варненската градска община и Сливенската културна дружба – 1939 г."

Паметникът на Хаджи Димитър е последният, изграден в Алеята преди началото на Втората световна война. Долу-горе по това време един след друг на белия свят ще се появявят и петимата скулптори, които 34 години по-късно ще продължат прекъснатата инициатива на комитет "Българско Възраждане" и ще изработят пет бюст-паметника, посветени на други петима възрожденци и революционери от списъка по протокол №4.